

УДК 378.147.96:81.253

ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ

Тоцька Н. Л.

У статті розглядається навчальний переклад як засіб розвитку професійного мовлення. Зазначається, що переклад разом з іншими видами завдань має застосовуватися для засвоєння матеріалу, розвитку мовленнєвих умінь і навичок спілкування.

Ключові слова: навчальний переклад, професійне мовлення, мовленнєві уміння.

В статье рассматривается учебный перевод как средство развития профессионального общения. Утверждается, что перевод наряду с другими видами заданий должен использоваться для усвоения материала, развития речевых умений и навыков.

Ключевые слова: учебный перевод, профессиональное общение, речевые умения.

Educational translation as a means of professional communication development is analyzed in the article. It is stated that the translation together with different tasks for mastering the material should be used for developing speech habits and verbal skills.

Key words: educational translation, professional communication, verbal skills.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі національно-культурного розвитку України особливої актуальності набуває гуманітаризація вищої технічної освіти, що передбачає формування творчої особистості. Однією з якостей духовно багатой і розвиненої особистості, необхідної для професійної діяльності, є високий рівень мовленнєвої культури. Сьогодні вищій технічній школі необхідний комунікативно спрямований мовленнєвий підхід, що передбачає і забезпечує роботу над формуванням умінь вільно здійснювати мовне професійне спілкування в усній і писемній формі, застосовувати вироблені суспільством правила мовного поведіння, доцільно використовувати ресурси мовлення в різних ситуаціях життєвої та виробничої практики.

Володіння мовою професійного спілкування – це:

1) знання власне мови професійного спілкування, тобто сформованість мовної компетенції;

2) уміння використовувати ці знання на практиці, доцільно вибирати те чи інше слово із синонімічного ряду, доречно поєднувати вербальні, паравербальні і невербальні засоби спілкування відповідно до мети ситуації мовлення, тобто сформованість комунікативних навичок.

Комунікативна сторона спілкування передбачає використання вербальних (словесних), паравербальних (темп, інтонація), невербальних (міміка, жести) засобів обміну інформацією.

Основними компонентами мовного професійного спілкування є:

- особистісний чинник у професійному спілкуванні;

- мова як засіб професійного спілкування;

- текст – мовне втілення інформації у професійне спілкування. (Текстом у широкому розумінні можна назвати кожне явище, процес, природу і людину як її частину. У вузькому – текст (від лат. textus, тканина, з'єднання) уживається також у різних значеннях: послідовність речень, слів; словесний твір; частина твору без таблиць, рисунків, формул; різновид типографських шрифтів тощо). Науковий текст – це текст наукового стилю, що являє собою мовну систему, яка функціонує як форма логічно організованої наукової інформації. Науковий стиль обслуговує сферу науки. Функція наукових текстів – передавати об'єктивну інформацію про природу, людину, суспільство. Цим зумовлені їх мовні особливості – точність, ясність, логічність, доказовість, повнота. Характерні лексичні

(термінологія), морфологічні (певні частини мови та їх категорії) та синтаксичні (переважно складні речення) особливості.

У словесну тканину наукового стилю органічно входять широкі системи математичних, фізичних, хімічних та інших знаків, елементів (карти, фотографії, схеми, діаграми, графіки тощо).

Особистісний чинник впливає на мову професійного спілкування. Для більшості професій спілкування складає основу діяльності. Від форми, стилю спілкування значною мірою залежить ефективність роботи.

Навички, вміння і здібності в спілкуванні є одним із основних фахових рис працівника. Нині виникає гостра потреба в людях саме особистісного типу, які вмюють самостійно мислити, переконливо запроваджувати корпоративні інтереси, спонукати підлеглих і партнерів до активних дій.

Формування професійного мовлення студентів вищого технічного навчального закладу в наш час є вимогою державного значення. Від того, як вільно зможуть користуватися своїми професійно-мовленнєвими вміннями й навичками випускники, залежить ступінь активної участі їх у виробничому та суспільному житті країни. Для того, щоб теоретичні відомості набули практичного значення, потрібне постійне тренування у застосуванні знань у процесі практичної мовленнєвої діяльності. Адже ефективність професійно зорієнтованого мовлення залежить не тільки від суті засвоєних студентами понять, термінів і правил, а й від удалого добору дидактичного матеріалу, який сприяв би оволодінню фахової лексики, продукуванню висловлювань на професійну тематику.

Для вільного володіння професійним усним та писемним мовленням студент вищого технічного навчального закладу повинен мати чималий активний лексичний запас слів. Збагаченню цього запасу, вихованню чуття до слова сприяють перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сутність перекладу обґрунтували: Л. Бархударов [1, с. 20], В. Виноградов [3, с. 3], В. Русанівський [5, с. 105], А. Федоров [7, с. 295]. За Л. Бархударовим, “переклад – це процес перетворення мовленнєвого твору однією мовою у мовленнєвий твір іншою мовою при збереженні незмінного плану змісту, тобто значення” [1, с. 20].

Це визначення Л. Бархударов узяв за основу розробленої “семантико-семіотичної моделі” перекладу, за якою процес перекладу безпосередньо залежить від того, що в науці про знакові системи – семіотиці називається “двобічним характером мови”. Мовний аналіз сучасних перекладів документів, наукових текстів, якими користуються у своїй діяльності фахівці технічної сфери, викликає застереження щодо їх нормативних форм. Насамперед це – значеннєва невідповідність слів в оригіналі та при перекладі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми

Як свідчить проведений аналіз, досліджень з питань технічного перекладу тексту для розвитку професійного мовлення студентів ВНЗ ще недостатньо.

Майже немає публікацій досліджувальної проблеми в українській науково-методичній періодиці. Лише в деяких статтях у таких журналах, як “Дивослово”, “Мовознавство” розглядаються окремі питання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою статті стало обґрунтування методичних принципів навчального професійного перекладу. Для цього необхідно добирати зразки літератури з різних розділів дисципліни за фахом, а також засвоїти ряд термінів з точним розкриттям їх значення.

Часто при перекладі може вживатися невдало побудовані синтаксичні конструкції, що зумовлюються прагненням мовців до буквального перекладу, внаслідок чого порушуються не тільки граматичні, стилістичні норми сучасної української мови, а й зміст думки.

Завданням перекладу стає якщо не пряме відтворення особливостей структури його тексту, то відтворення його функцій шляхом використання аналогічних засобів вираження думок.

Основна мета – не порушити граматичних зв'язків, а за цим – чіткості, конкретності, стислості.

Переклад тексту в оригіналі вимагає вдумливого аналізу його змісту та добору таких засобів, які найточніше передавали його зміст другою мовою [6, с. 5].

Виклад основного матеріалу

Мовний аналіз сучасних перекладів наукових текстів студентами технічних університетів, які постійно користуються професійною лексикою, свідчить про:

1) невдало побудовані синтаксичні конструкції через прагнення до буквального перекладу, внаслідок чого порушуються не тільки граматичні, стилістичні норми сучасної української мови, а й зміст думки;

2) недотримання комунікативної точності через неправильне вживання мовних засобів української мови – синонімів, антонімів, паронімів, багатозначних слів;

3) вживання у технічних текстах лексики, що вважається на сьогоднішній день “морально застарілою”: дієприкметники з суфіксами – уч, юч: завідуючий – замість завідувач, діючий (закон) – замість чинний (крім діючий вулкан);

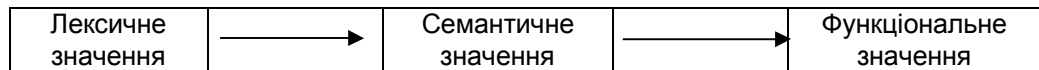
4) неправильне вживання іменників на позначення найменувань технічних процесів, дій: оцінка – замість оцінювання тощо.

Завдання перекладу має стати якщо не пряме відтворення особливостей структури його тексту, то викладання їх функцій шляхом використання аналогічних засобів вираження думки. Основна мета – не порушувати граматичних зв’язків, а за цим – чіткості, конкретності, стислості, точності.

Наприклад, в одній реклаमाції було написано: “... заготовки зубчастих коліс не мають маркіровки і свідків ...”. Слово “свідки” – це професіоналізм, уживаний на позначення макетів деталей, що додаються до кожної партії, проте це треба роз’яснювати у наступному листі [4, с. 48].

Фах людини, галузь виробництва, з яким вона пов’язана, неминуче зумовлює активізацію у її мові професійних слів і висловів, необхідних для спілкування під час виробничого процесу.

Переклад термінів без знань цілого “поля”, до якого вони належать, неможливий (див. схему).

При цьому всякий етимологічний словник вказує ще й на синтез мов, є історією перекладу і свідчить про характер міжнародних контактів та непорозумінь.

У мову часто повертається те, що колись з неї зникло, зокрема й через інші мови.

І. Бодуен де Куртене підкреслював, що одна на одну впливають “стара” мова і “нова” – мови схрещуються і зміщуються не тільки територіально, а й хронологічно, тож “немає і бути не може жодного чистого, не змішаного мовного цілого” [2, с. 63].

Зважимо при цьому: в добу панування супутникового телезв’язку, радіо та Інтернету вже не випадає говорити про те, що якась мова безроздільно охоплює свою територію. Очевидно, що одним із критеріїв того, що мови різні – і чи не найголовнішим – є потреба у перекладі. Але й ця потреба має свої кількісні і якісні виміри. Та й поняття перекладу доводиться щораз уточнювати якраз з огляду на те, що ми називаємо окремою мовою, як розуміємо її іншість.

Тобто два поняття можна визначити через одне, але тільки разом у сукупності.

Складність саме у боротьбі протилежних процесів уніфікації та урізноманітнення лінгвосфери.

Висновки з наведеного дослідження

Мовний аналіз сучасних перекладів наукових текстів, яким користуються у своїй діяльності фахівці, викликає застереження щодо нормативних форм. Насамперед це – значеннєва невідповідність слів в оригіналі та при перекладі.

Сьогодні вищій технічній школі необхідний комунікативно спрямований підхід, що передбачає і забезпечує роботу над формуванням умінь вільно

здійснювати мовне професійне спілкування, додержуючись правил і культури мовного поведження, вироблених суспільством.

Володіння професійним усним і писемним мовленням передбачає багатий лексичний запас слів. Саме переклади сприяють і збагаченню цього запасу, і виховання мовного чуття. Зрозуміло, що навчальний переклад повинен проводитися систематично, з конкретною метою порівняння, зіставлення. Через визначення основної думки тексту, розрізнення основної і додаткової інформації, усвідомлення, ставлення автора до написаного, сприйняття особливостей тексту з фаху відбувається формування вміння студентів технічного ВНЗ сприймати текст на слух і розуміти текст різних стилів.

Перспективи подальших розвідок проблеми

Розвинені літературні мови внесли вагомий вклад у формування спеціальної термінології, але кожна з них зберігає й свої власні традиції, що склалися історично, і характер яких визначається науковими, науково-технічними та загальнокультурними контактами нації як носія конкретної мови.

Для того, щоб теоретичні відомості набули практичного значення, потрібне постійне тренування у застосуванні знань процесу практичної мовленнєвої діяльності. Від того, як вільно зможуть користуватися своїми професійно мовленнєвими вміннями й навичками випускники ВНЗ, залежить ступінь активної участі їх у виробничому та суспільному житті країни.

Література

1. Бархударов Л. Язык и перевод./ Л. Бархударов – М.: Изд-во Международные отношения, 1975. – 237 с.
2. Бодуэн де Куртенэ И. А. О смешанном характере всех языков // Избранные труды по общему языкознанию. – М. – 1963. Т.1. – 363 с.
3. Виноградов В. Проблемы культуры речи и некоторые задачи русского языкознания / В. Виноградов // Вопросы языкознания. – 1964. №3. – С.3-9.
4. Жарова Л. П. Складні випадки перекладу./ Л. П. Жарова – К.: Тов. "Знання", 2000. – 248 с.
5. Русанівський В. Мова в нашому житті./ Русанівський В. – К.: Наукова думка, 1989. – 112 с.
6. Тоцька Н. Науково-методичні розробки: "Переклад – метод опрацювання технічної літератури" з дисципліни "Ділова українська мова". / Н. Тоцька – Херсон: ХДТУ, 2004. – 28 с.
7. Федоров А. Основы общей теории перевода. – М.: Высшая школа., 1968. – 395 с.